Växande Värde

Regional livsmedelsstrategi | Kalmar län 2027-2036

Förord

Kalmar län har en lång och stolt tradition av livsmedelsproduktion. Med en stark primärproduktion, flera större företag inom livsmedelsförädling och med en av landets största besöksnäringar är Kalmar län ett av Sveriges mest framstående livsmedelslän. Här skapas mat med hög kvalitet, förankrad i platsens naturgivna förutsättningar, kunskap och entreprenörskap. Livsmedelsnäringen är en bärande del av länets ekonomi och levande landsbygd, sysselsättning och identitet – och en viktig pusselbit i Sveriges samlade livsmedelsförsörjning.

Livsmedelsstrategin Växande värde 2016 - 2025 tog ett helhetsgrepp om kedjan från jord till bord. Aktuell strategi har samma inriktning, och omfattar hela livsmedelssystemet, med fokus på näringen. Den omfattar såväl produktion av råvaror som förädling, offentlig och privat konsumtion samt de värden som skapas längs vägen. Maten måste i alla lägen leva upp till konsumentens krav på kvalitet, smak, pris, djurhållning, upplevelse, ursprung med mera. Strategin tydliggör livsmedelsproduktionens betydelse för hållbar regional utveckling och för ett livskraftigt Kalmar län – i dag och i framtiden.

I en tid präglad av globala utmaningar, klimatförändringar och ökad geopolitisk osäkerhet har livsmedelssystemets robusthet och beredskap blivit allt viktigare. Kalmar läns förutsättningar att producera mat är en strategisk resurs, inte bara för länet utan för hela landet. En konkurrenskraftig och hållbar livsmedelssektor stärker vår motståndskraft, bidrar till ökad självförsörjningsgrad och skapar trygghet för invånare och samhälle.

Samtidigt är mat mer än näring och försörjning. Maten bär kultur, traditioner och berättelser om landskapet och människorna som lever här. Det kulinariska arvet, tillsammans med nya idéer och innovationer, gör maten till en viktig kulturbärare och en stark attraktionskraft för besöksnäring och inflyttning. Genom att värna och utveckla detta arv kan Kalmar län fortsätta att vara en plats där hållbar tillväxt går hand i hand med livskvalitet.

Livsmedelsstrategin för Kalmar län är ett gemensamt vägledande dokument. Den pekar ut riktningen framåt och skapar förutsättningar för samverkan mellan näringsliv, offentlig sektor och akademi. Tillsammans tar vi ansvar för att utveckla ett hållbart, konkurrenskraftigt och robust livsmedelssystem som bidrar till ett Växande Värde.

Region Kalmar län

Karin Helmersson, ordförande
regionala utvecklingsnämnden

Länsstyrelsen Kalmar län

Allan Widman, Landshövding
Kalmar län

Lantbrukarnas Riksförbund Sydost

Roger Gustafsson, ordförande

Hushållnings sällskapet

Stefan Johansson, ordförande

Vision

Kalmar län är en förebild inom livsmedel med ett robust och välmående livsmedelssystem

Övergripande mål

Fler väljer mat från Kalmar län

Tillsammans skapar vi en attraktiv, konkurrenskraftig och hållbar näring.

Innehållsförteckning

Förord 3

Sammanfattning 4

Varför regional livsmedelsstrategi? 5

Om näringen i Kalmar län 7
Nulägesanalys 8

Förändringslogik Växande Värde 2.0 9

Vision mål och kritiska framgångsfaktorer 10
Vision 10
Övergripande mål 10
Kritiska framgångsfaktorer 11
1. Tillsammans 12
2. Nytänkande 16
3. Robusthet 19
4. Produktivitet 23
5. Efterfrågan 27

Begreppslista 31

Sammanfattning

Denna regionala strategi utgår ifrån den uppdaterade nationella livsmedelsstrategin som sträcker sig till 2030. Den nationella strategin har ambitionen: ökad produktion genom stärkt lönsamhet och konkurrenskraft och innehåller tre fokusområden: Ökad robusthet i livsmedelskedjan, Exportfrämjande och Svensk kvalitet & gastronomi. Den nationella strategin innehåller också förslag på åtgärder för att minska företagens regelbörda och administrativa kostnader.

Växande Värde - Kalmar läns livsmedelsstrategi anger en gemensam färdriktning för hur vi i Kalmar län ska ta tillvara sektorns utvecklings- och tillväxtpotential. Den kommer utgöra underlag för prioriteringar av offentliga projektmedel och kommer fungera som länk mellan den regionala och den nationella nivån. Genomförandet av länets livsmedelsstrategi kräver bred förankring hos ansvariga aktörer, stödaktörer och i näringen samt att resurser avsätts.

Visionen att Kalmar län är en förebild inom livsmedel med ett robust och välmående livsmedelssystem är tänkt att inspirera till samverkan för att utveckla näringen på ett hållbart sätt. Att vara en förebild ställer krav men ska också motivera och inspirera andra. Eftersom Kalmar läns livsmedelsnäring är betydelsefull för den nationella försörjningsförmågan är det viktigt att vi tar ansvar och visar vägen.

Vi ska arbeta mot det övergripande målet – fler väljer mat från Kalmar län genom att främja nytänkande och innovation, stärka livsmedelssystemets robusthet och resiliens, öka produktiviteten och resurseffektiviteten samt att arbeta för att stimulera efterfrågan på regionalt producerade livsmedel. Tillsammans skapar vi en attraktiv, konkurrenskraftig och hållbar näring.

För att nå det övergripande målet är fem kritiska framgångsfaktorer identifierade – tillsammans, nytänkande, robusthet, produktivitet och efterfrågan. Inom varje kritisk framgångsfaktor finns tydliga behov definierade som arbetet ska utgå ifrån.

Livsmedelsstrategi för Kalmar län 2027-2036 kompletteras med treåriga handlingsplaner med utpekade kraftsamlingsområden. Kraftsamlingar är ett arbetssätt för att fokusera insatser, resurser och samverkan på områden där behovet av gemensamt agerande är särskilt stort. Kraftsamlingarna ska vara inkluderande och skapa utrymme för fler aktörer att bidra, delta och utveckla nya lösningar.

De utvalda kraftsamlingarna bedöms vara särskilt strategiskt viktiga i nuläget. Det innebär inte att andra frågor inom strategin prioriteras bort, utan att vi fokuserar på gemensamma mål, aktiviteter och lärande. Inom respektive kraftsamling finns ett antal föreslagna insatser samt en ansvarig aktör för samordning och uppföljning.

Uppdateringen av den regionala livsmedelsstrategin, Växande Värde, har gjorts av arbetsgruppen i samverkan med styrgruppen och referensgruppen för den regionala livsmedelsstrategin på uppdrag av huvudmännen. Informationsinsamlingen startade i mars 2025 och omfattar underlag och inspel från hela livsmedelssystemet genom möten, intervjuer och workshops.

Mer information finns på www.rfkl.se/livsmedel.

Varför regional livsmedelsstrategi?

Livsmedelssektorn består av en rad individer, företag, organisationer och myndigheter som samverkar på olika nivåer och i olika geografier. På regional nivå kan vi bli starkare om vi agerar tillsammans. Livsmedelsstrategin anger en gemensam färdriktning för hur vi i Kalmar län ska ta tillvara branschens utvecklings- och tillväxtpotential. Strategin kan också fungera som en regional länk mellan enskilda aktörer, för samverkan med aktörer utanför länet samt till den nationella nivån. Kalmar läns livsmedelsstrategi har fokus på våra regionala förutsättningar, men utgår även från den nationella livsmedelsstrategin.

För att få kraft i genomförandet är det viktigt med samlade och koordinerade insatser hos olika aktörer. Detta gäller inte minst för att samordna användande av offentliga medel. För att tillsammans kraftsamla i linje med livsmedelsstrategin behöver hela länet använda tillgängliga resurser på ett effektivt sätt och bättre nyttja möjliga finansieringskällor. Strategin med dess övergripande mål och dess identifierade kritiska framgångsfaktorer har ett tioårigt perspektiv och kompletteras med treåriga handlingsplaner med gemensamma kraftsamlingar.

> *Livsmedelsstrategin gäller Kalmar län, eftersom det är i denna geografi som till exempel region och länsstyrelse har sina uppdrag. Det innebär dock inte att arbetet ska begränsas till Kalmar län. Vi ska samarbeta i de regioner och geografier som är relevanta.*

… och hur förhåller sig Växande värde till den nationella livsmedelsstrategin?
Kalmar läns livsmedelsstrategi och handlingsplan har fokus på våra regionala förutsättningar och det vi har möjlighet att påverka och åstadkomma tillsammans i länet. Samtidigt hålls en tydlig koppling till den nationella strategin som möjliggör insatser och framtida finansiering utifrån de nationella fokusområdena.

Den nationella livsmedelsstrategin antogs av riksdagen 2017 i syfte att skapa en långsiktig, helhetlig strategi för Sveriges livsmedelskedja med sikte på år 2030. Den har som övergripande mål att öka den svenska livsmedelsproduktionen.

Genom att främja tillväxt, sysselsättning och hållbar utveckling i hela landet ska en konkurrenskraftig livsmedelskedja skapas. De nationella miljömålen ska uppnås samtidigt som produktionen ökar. Syftet är också att minska sårbarheten och öka robustheten i livsmedelsförsörjningen samt att öka självförsörjningsgraden av livsmedel i Sverige. Den nationella strategin har tre strategiska områden: Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovationer.

2025 lanserade regeringen en reviderad nationell livsmedelsstrategi 2.0 som tar utgångspunkt i den ursprungliga strategin med anpassning till rådande utmaningar som störningar i globala leveranskedjor, klimatförändringar, konkurrens och beredskap. Nationell livsmedelsstrategi 2.0 innehåller konkreta mål och tre nya fokusområden:

- Ökad robusthet i livsmedelskedjan
- Exportfrämjande
- Svensk kvalitet och gastronomi

Det regionala livsmedelsstrategiarbetet ska bidra till målen för den nationella strategin, inte minst det övergripande målet med ökad produktion. Detta kan ske på olika sätt. Inom området regler och villkor ligger ansvaret på nationell nivå men Kalmar län kan bidra med det regionala perspektivet samt regionalt öka förståelsen för och innebörden av olika regler och hur de tolkas.

Röster från Rådslag Växande Värde 2025

Varför är det viktigt att ha en regional strategi? Den frågan ställdes på det årliga rådslaget för livsmedelsstrategin våren 2025. Här samlades deltagare från hela livsmedelssystemet, från hela länet, för att diskutera och bidra till strategiarbetet. Svaren bekräftar att strategin är både viktigt och efterfrågad. Den fyller ett syfte och ger oss en gemensam riktning. Några av de svar som förenade var:

> ”Strategin behövs för att vi ska veta vart vi ska. Viktigt med en gemensam riktning. Bra med mål, men även en vision att arbeta mot.”

> ”Bra med en regional strategi som knyter ihop den nationella strategin med strategier på den lokala nivån.”

> ”En regional strategi kan hjälpa till att koordinera olika samarbetsnätverk – att samordna olika initiativ och kanske skapa en kraftsamling kring viktiga frågor som till exempel beredskap och kompetensförsörjning.”

> ”Själva processen att forma en strategi kan skapa delaktighet och vara en del i implementeringen där medverkande förstår och känner ett ansvar för att arbeta efter den.”

Betesmark bidrar till biologisk mångfald och öppna landskap. Kalmar län har störst areal naturbetesmark i Sverige. Foto: Länsstyrelsen Kalmar län

Om näringen i Kalmar län

Livsmedelsnäringen utgör en viktig del av Kalmar läns ekonomi och sysselsättning. Näringen kännetecknas av en diversifierad primärproduktion, en stark förädlingsindustri och en växande besöksnäring, vilket tillsammans skapar ett konkurrenskraftigt och resilient livsmedelssystem.

Kalmar län är nationellt betydelsefull som nettoexportör av livsmedel, med stor primärproduktion i kombination med en stark förädlingsindustri. Här finns också goda förutsättningar för växtodling, grönsaks- och bärodling och specialiserade råvaror som baljväxter. Kombinationen av goda naturförutsättningar och ett nära samarbete mellan företag, akademi och offentliga aktörer ger unika möjligheter för innovation, produktutveckling och hållbar tillväxt i både tätort och landsbygd.

Trots styrkor som starka företag, etablerade stödstrukturer och en växande besöksnäring finns utmaningar. Långt avstånd till större marknader, lönsamhetsvariationer, begränsad jordbruksmark och kompetensförsörjning är faktorer som påverkar näringens utveckling. Samtidigt erbjuder förändrade konsumtionsmönster, nya försäljningskanaler, klimatomställning och ökat intresse för svensk och lokal mat betydande möjligheter för innovation, tillväxt och ökad robusthet i hela systemet.

Korta fakta

- I länet finns ca 4 000 livsmedelsföretag, det motsvarar 16 % av länets alla företag.
- Livsmedelssektorn i länet omsätter 35,3 miljarder kronor. (Primär- och förädlingsled: 18,7 miljarder, slutkonsumtionsled: 11,9 miljarder).
- Livsmedelssektorn i länet sysselsätter drygt 12 000 personer, vilket är 10 % av länets totala sysselsättning.
- Aktiebolag inom livsmedelsnäringen står för 89 % av omsättningen.
- Från 2018 till 2023 ökade omsättningen i aktiebolagen med 39 % och sysselsättning med 4,7 %.
- Kalmar län står för 20 % av Sveriges kycklingproduktion, 12 % av mjölk och ägg, 10 % av nötkött. Över 90% av bönor för humankonsumtion produceras här.
- 17% av länets mark är jordbruksmark (riksgenomsnitt 7%).
- Kalmar län har störst areal betesmark i Sverige. 38 % av jordbruksmarken utgörs av betesmark i länet.
- Andel ekologiskt brukad jordbruksmark: 10 % (riksgenomsnitt18 %).
- 60 % av lantbrukarna är över 54 år, nästan 40 % är över 65 år.
- Kalmar län har en ökande besöksnäring med över 3,3 miljoner gästnätter per år. Det gör länet till femte störst på helår och fjärde störst sommartid i Sverige.

Nulägesanalys

Denna SWOT-analys över länet styrkor, svagheter, möjligheter och hot syftar till att ge en samlad nulägesbild av Kalmar läns livsmedelssystem. Analysen har tagits fram under 2025 i bred dialog med relevanta aktörer, bland annat genom rådslag, individuella intervjuer och dialoger med näringen. Arbetet har delvis utgått från Kalmar läns livsmedelsstrategi 2016–2025 och har kompletterats med statistikunderlag, kvantitativ datainsamling, relevanta strategier och styrdokument samt omvärldsbevakning. Här ges en översikt på rubriknivå, medan en fördjupad analys återfinns som bilaga.

STYRKOR

1. En stor och viktig bransch med god tillväxt
2. En nationell nettoexportör av livsmedel
3. Goda naturförutsättningar
4. Stor besöksnäring
5. Stark vilja och gott samarbete
6. En stark förädlingsindustri
7. God konkurrenskraft i branschens aktiebolag
8. Etablerade stödstrukturer för utveckling och innovation
9. Befintlig struktur för kompetensutveckling

MÖJLIGHETER

1. Utveckla kvalitetsprodukter och värden
2. Synliggör regionens livsmedelsnäring
3. Nytänkande och trender
4. Mer svensk mat
5. Samverkan inom systemet - både inom och utanför länet
6. Växande besöksnäring och matintresse
7. Klimatet förändrar maten
8. Nya försäljningskanaler och konsumtionsmönster
9. Artificiell intelligens
10. Ökad robusthet
11. Vidareutveckla området blå mat
12. Utveckling i Smålands inland

SVAGHETER

1. Långt från stora marknader
2. Lönsamhetsutmaningar i delar av systemet
3. Låg synlighet utanför länets gränser
4. Brist på jordbruksmark för expansion
5. En ojämställd och homogen bransch
6. Låg andel ekologisk och regenerativ produktion
7. Bristande livsmedelsberedskap
8. Utmaningar inom småskalig produktion

HOT

1. Många äldre lantbrukare
2. Utmaningar inom kompetensförsörjningen
3. Färre lantbruk
4. Bristande entreprenörskap
5. Global konkurrens och förändringar i EU:s jordbrukspolitik
6. Produktion av nötkött och lammkött möter inte ändrade konsumtionsmönster
7. Klimatpåverkan
8. Miljörisker
9. Minskad biologisk mångfald
10. Sårbarhet genom ökad digitalisering

Vision, mål och kritiska framgångsfaktorer

Vision

Kalmar län är en förebild inom livsmedel med ett robust och välmående livsmedelssystem.

Att vara en *förebild* ställer krav men ska också motivera till en hållbar utveckling som inspirerar andra. Eftersom Kalmar län har en stark livsmedelsnäring som är viktig för den nationella försörjningsförmågan är det extra viktigt att vara en förebild och agera proaktiv, nytänkande och vara adaptiv för förändringar. En förebild behöver också ha ett klokt ledarskap, samverka med andra samt skapa engagemang och stolthet för den regionala näringen.

Ett *robust livsmedelssystem* är motståndskraftigt och resilient samt vilar på gemensamma målbilder. Robusthet innebär helhetssyn och strategier som inkluderar hela värdekedjan och bidrar till hög försörjningsförmåga. Här finns balans mellan små- och storskaligt och förståelse för olika synsätt som gör oss starka tillsammans.

Ett *välmående livsmedelssystem* inkluderar välmående företag, invånare och miljö samt hållbar djurhållning – ett ekosystem där det finns balans mellan människor, natur och samhälle och gör Kalmar län till en välmående plats.

Livsmedelssystemet omfattar alla aktörer, processer och resurser som behövs för att producera och konsumera livsmedel. Det inkluderar även det som inte hamnar på tallriken som matsvinn och avfall.

Utvecklingen av ett hållbart och robust livsmedelssystem innebär att olika mål och intressen behöver vägas mot varandra. I Kalmar län behöver exempelvis behovet av ökad och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion balanseras mot tillgången på vatten, bevarande av biologisk mångfald och minskade utsläpp. Ett robust livsmedelssystem med lokal förädling, lagerhållning och kortare värdekedjor kan samtidigt innebära högre kostnader. Även konsumtionen rymmer målkonflikter, där tillgången på mat och konsumenternas val behöver förenas med ambitionen att främja hälsa och hållbara matvanor. Inom arbetet för strategin behöver därför målkonflikter synliggöras och förutsättningar skapas för väl avvägda beslut som stärker livsmedelssystemets långsiktiga hållbarhet och resiliens.

> ”Utan ett fungerande jordbruk har vi ingen trygg livsmedelsförsörjning. Utan ett fungerande ekosystem har vi inget jordbruk. Därför måste klimat, jordbruk och miljö ses som en sammanhängande helhet. Det är först när vi tar det sambandet på allvar som vi kan bygga ett hållbart och motståndskraftigt livsmedelssystem för framtiden.”
>
> /MISTRA FOOD FUTURES

Övergripande mål och delmål

Fler väljer mat från Kalmar län
Tillsammans skapar vi en attraktiv, konkurrenskraftig och hållbar näring.

Vi har valt ordet mat istället för livsmedel som begrepp. Det inkluderar både mat och dryck, råvaror, ingredienser, måltider och upplevelser och speglar hela livsmedelssystemets bredd.

Vi ska arbeta mot det övergripande målet att fler väljer mat från Kalmar län genom fyra delmål som handlar om att främja nytänkande och innovation, stärka livsmedelsystemets robusthet och resiliens, öka produktiviteten och resurseffektiviteten i hela livsmedelssystemet samt att arbeta för att stimulera efterfrågan på regionalt producerade livsmedel.

Delmål

1. **Främja nytänkande och innovation i hela livsmedelssystemet**
2. **Stärka livsmedelssystemets robusthet och resiliens**
3. **Öka produktivitet och resurseffektivitet i hela livsmedelssystemet**
4. **Stimulera efterfrågan på regionalt producerade livsmedel**

Delmålen är kopplade till de kritiska framgångsfaktorer som identifierats och ska leda arbetet till det övergripande målet - fler väljer mat från Kalmar län.

Kritiska framgångsfaktorer

Fem kritiska framgångsfaktorer har identifierats för att nå det övergripande målet att fler väljer mat från Kalmar län. De binder samman nuläge med önskat läge och är vägledande för utvecklingsarbetet eftersom de ses som kritiska för att nå målet. Framgångsfaktorerna har arbetats fram genom bred dialog med näringsliv, företagsfrämjare, akademi och offentliga aktörer i Kalmar län, tillsammans med omvärldsbevakning och hänsyn till bidragande strategier och policys som påverkar, så som Sveriges nationella livsmedelsstrategi 2.0. De kritiska framgångsfaktorerna är:

- Tillsammans
- Nytänkande
- Robusthet
- Produktivitet
- Efterfrågan

Inom respektive kritisk framgångsfaktor har ett antal behov synliggjorts där insatser behöver genomföras. Dessa är beskrivna på följande sidor.

Förändringslogik Växande Värde 2.0

Nuläge (SWOT)

Kritiska framgångsfaktorer

1. Tillsammans
1.1 Roller och finansiering
1.2 Samverkan mellan aktörer
1.3 Internationell, nationell och regional samverkan
1.4 Stärka jämställdhet och mångfald
1.5 Kommunikation, uppföljning och analys

2. Nytänkande
2.1 Kompetensutveckling
2.2 Stärka och utveckla nätverk, kluster och branschråd
2.3 Ökad koppling mellan näringsliv och akademi
2.4 Stärkt innovationsförmåga
2.5 Entreprenörskap och nyföretagande
2.6 Nya nischer, produkter och tjänster

3. Robusthet
3.1 Minskade beroenden, diversifierad produktion och ett hållbart företagande
3.2 Skydd och återskapande av biologisk mångfald
3.3 Minska klimatpåverkan och begränsa miljörisker
3.4 Livsmedelsberedskap och resilienta system
3.5 Robust samhällsplanering med tillgång till vatten,energi och mark
3.6 Noder, lager och förädlingsanläggningar

4. Produktivitet
4.1 Lönsam produktion
4.2 Ökat förädlingsvärde
4.3 Kompetensförsörjning – höja yrkesstatus och öka intresse för utbildning
4.4 Generationsväxling och ägarskifte
4.5 Stärkt regional förädlingskedja
4.6 Logistiklösningar för småskaliga producenter

5. Efterfrågan
5.1 Synliggöra livsmedel från Kalmar län
5.2 Besöksnäring och gastronomi
5.3 Synliggöra mervärden
5.4 Utveckla befintliga och alternativa försäljningskanaler
5.5 Internationalisering och exportmognad
5.6 Bidra till hållbara konsumtionsmönster

Delmål

Främja nytänkande och innovation i hela livsmedelssystemet

Stärka livsmedels-systemets robusthet och resiliens

Öka produktivitet och resurseffektivitet i hela livsmedelsystemet

Stimulera efterfrågan på regionalt-producerade livsmedel

Övergripande mål

Fler väljer mat från Kalmar län
Tillsammans skapar vi en attraktiv, konkurrenskraftig och hållbar näring.

Vision

Kalmar län är en förebild inom livsmedel med ett robust och välmående livsmedelssystem

1

Tillsammans

Att vi arbetar tillsammans är nödvändigt för att utveckla näringen så att fler väljer mat från Kalmar län. Livsmedelssystemet är komplext och spänner över många aktörer. Ingen aktör kan ensam driva den omställning som krävs för ökad konkurrenskraft, hållbarhet och attraktivitet. Genom samverkan, gemensamma prioriteringar och samordnade resurser skapar vi bättre förutsättningar för ett starkare genomslag.

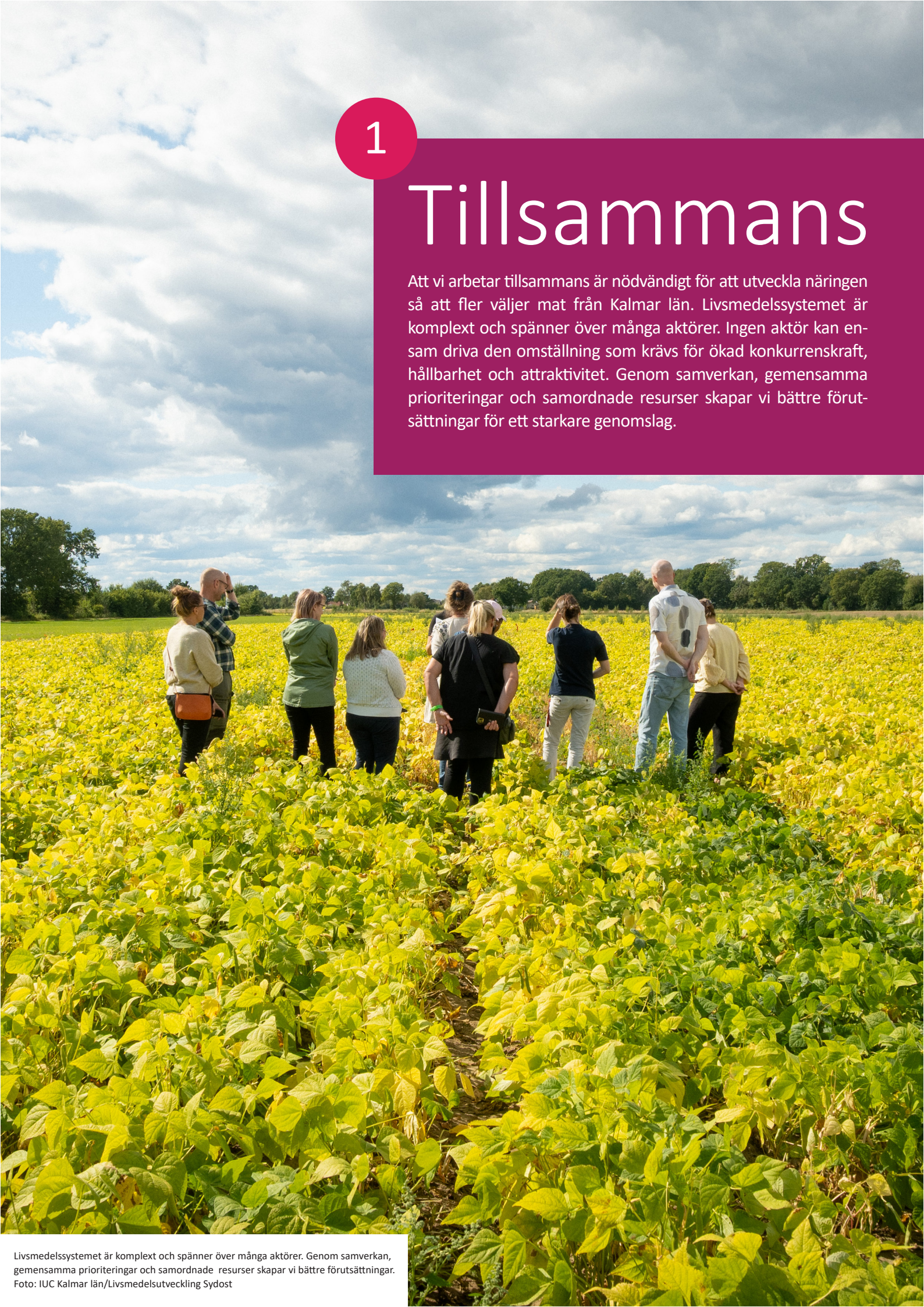

Livsmedelssystemet är komplext och spänner över många aktörer. Genom samverkan, gemensamma prioriteringar och samordnade resurser skapar vi bättre förutsättningar. Foto: IUC Kalmar län/Livsmedelsutveckling Sydost

1.1 Roller och finansiering

Den regionala livsmedelsstrategin Växande värde anger en gemensam färdriktning för hur vi i Kalmar län ska ta tillvara branschens utvecklings- och tillväxtpotential, där en bredd av aktörer bidrar till arbetet.

Huvudmännen (utgörs av Region Kalmar län, Länsstyrelsen Kalmar län, LRF Sydost, Hushållningssällskapet Kalmar Kronoberg Blekinge) har ansvar för samordning och resurser för genomförandet. Strategin är politiskt beslutad i Region Kalmar län och förankrad hos de övriga. Utöver huvudmännen finns ytterligare en aktör tätt knutet till arbetet. Det är Livsmedelsutveckling Sydost på IUC Kalmar län.

En styrgrupp bestående av de ansvariga huvudmännen leder arbetet med hjälp av en arbetsgrupp. Till strategin finns en referensgrupp med representanter från livsmedelssystemet. Arbetet utförs i samverkan med näringsliv, stödsystem, akademi och offentliga aktörer. Finansiering av insatser sker både inom aktörernas befintliga uppdrag, samt via projektmedel.

Region Kalmar län är samordningsansvarig för strategin och sammankallar styrgrupp, referensgrupp och arbetsgrupp. Region Kalmar län ansvar även för att föra löpande dialog med länets kommuner och samtliga företagsfrämjande aktörer för att fånga upp och sprida information och kunskap om livsmedelsstrategins innehåll. Därutöver beslutar Region Kalmar län om företagsstöd och projektmedel samt lotsar till annan möjlig finansiering. Region Kalmar län samordnar också det årliga rådslaget, även om arbetet görs gemensamt i arbetsgruppen.

Länsstyrelsen Kalmar län är statens representant på regional nivå och arbetar med tillsyn, handläggande och främjande uppdrag. Myndigheten har en central roll i EU:s gemensamma jordbrukspolitik genom handläggning och utbetalning av medel i form av jordbrukarstöd samt projekt- och investeringsstöd. Stöden gäller miljöåtgärder, företags- och startstöd samt stöd som stärker lokal utveckling. Behov fångas upp via kompetensutvecklings- och samarbetsprojekt samt utlysningar. Länsstyrelsen samordnar även regional livsmedelsberedskap genom planering, uppföljning och samverkan mellan aktörer på landsbygden.

LRF Sydost är den regionala delen av Lantbrukarnas Riksförbund som representerar lantbrukarnas perspektiv och driver frågor som rör primärproduktionens lönsamhet, konkurrenskraft och hållbarhet. För att öka förståelsen och utveckla näringen kan LRF Sydost skapa dialog mellan företag, myndighet och andra aktörer. LRF Syd, som är den administrativa verksamheten, kan bidra till att initiera och medverka i projekt som stärker livsmedelssektorn inom innovation, kompetensförsörjning men också i sakfrågor som till exempel vatten.

Hushållningssällskapet Kalmar Kronoberg Blekinge är en regionalt baserad, fristående och kunskapsinriktad organisation inom jordbruksområdet. Syftet är att vårda och utveckla landsbygden mot en ökad och rationell livsmedelsproduktion. Organisationen bidrar till utveckling inom de gröna näringarna genom råd och utbildning, inom exempelvis växtodling, vattenvård, miljö och skog samt fältförsök, markkartering, redovisning och ekonomi. Hushållningssällskapet arbetar med stora delar av försörjningskedjan i svensk livsmedelsproduktion, exempelvis utbildning och rådgivning för lantbruk och vattenhantering.

Livsmedelsutveckling Sydost på IUC Kalmar län arbetar på uppdrag av Region Kalmar län med näringslivsutveckling inom livsmedel. Uppdraget är ett näringslivsnära arbete som genom omvärldsbevakning och bevakning av nyheter och trender ska tillföra näringen ny kunskap, främst till aktörer efter primärledet. I uppdraget ingår också att utöka möjligheterna till insatser genom att initiera och driva projekt. Inom arbetet för Smart specialisering och Partnerskap för innovation har Livsmedelsutveckling Sydost även ett samordningsuppdrag för ökad innovationsförmåga och stärkt konkurrenskraft inom livsmedel för Småland, Öland och Gotland. Arbetet syftar till att samla aktörer inom näringen, från stödsystemet och akademin. En utvecklingsagenda för det fortsatta arbetet visar vägen framåt med ett antal utpekade fokusområden.

1.2 Samverkan mellan aktörer

Kalmar län har en lång tradition av stark samverkan inom näringen. Det är ett viktigt redskap även framåt. Både i frågor där man är enig och där målkonflikter finns. Mellan myndigheter och företag finns behov av dialog för att öka kunskapen om och förståelsen för varandras uppdrag. Med ökad förståelse för olika perspektiv finns förutsättningar för att utveckla en ännu starkare näring.

Offentlig sektor har en strategisk roll i att skapa ett hållbart, säkert och robust livsmedelssystem. Genom offentlig upphandling, måltidsverksamhet, beredskap, tillsyn och fysisk planering och skydd av jordbruksmark påverkar offentlig sektor både efterfrågan och förutsättningarna för livsmedelsproduktion. Offentliga aktörer bidrar också till innovation, utveckling och stärkt regional försörjningsförmåga.

Livsmedelssektorn har ett stort antal små företag. Därför krävs det satsningar på en högre systemnivå än det enskilda företaget i samverkan mellan näring, forskning, finansiärer och olika samhällsaktörer. Samverkan behövs i form av erfarenhetsutbyte, utbildning, forskning, innovation och praktiskt genomförande.

Samverkan är särskilt viktigt inom utvecklingsområden. Det kan vara utveckling av nya nischer, utveckling av nya och nygamla grödor och förädling av dem eller utveckling och implementering av cirkulära affärsmodeller. Möjligheterna att samverka med andra företag kan vara nyckeln till framgång för det enskilda företaget. Ett annat exempel är samverkan för att bidra till den nationella ambitionen att minska livsmedelssektorns regelbörda. Genom dialog och samverkan mellan myndighet, näringsliv och stödsystem kan åtgärder och regelhinder identifieras.

Genom att identifiera olika samverkansbehov kan insatser utformas som kan finansieras med hjälp av projektmedel.

1.3 Internationell, nationell och regional samverkan

Nationellt främjar Tillväxtverket samverkan och arbetar för att stärka de regionala aktörernas insatser. I detta samverkansforum medverkar länsstyrelser och regioner för att utbyta kunskap och utveckla gemensamma åtgärder för att stärka lokal livsmedelsproduktion och livsmedelsförsörjning.

Kalmar län är också samverkanspart i en rad tematiska nätverk nationellt, så som exempelvis den tvärvetenskapliga forskningsplattformen Mistra Food Futures, samt i det nationella SAMLA-nätverket för aktörer i stödsystemet inom livsmedel.

Regionalt finns pågående samverkan mellan länsstyrelser och regioner i Småland och öarna för koordinering och projektutveckling av utvecklingsfrämjande insatser. I den regionala samverkansplattformen Partnerskap för Innovation, där livsmedel är ett av fem utpekade styrkeområden, samordnar IUC Kalmar län näringsliv, stödsystem och akademi för stärkt konkurrenskraft och ökad innovationsförmåga inom livsmedel. Inom området Blå mat finns ett tydligt behov av samverkan i Östersjöområdet mellan Blekinge län, Kalmar län och Gotland.

Samverkan utanför länets gränser är avgörande för ökad konkurrenskraft, vilket behöver utvecklas ytterligare. Omvärldsbevakning och erfarenhetsutbyte på regional, nationell och internationell nivå bidrar till nya kunskaper och insikter. Genom att samverka i insatser över en större geografi tillsammans med andra län skapas ett mer resurseffektivt stödsystem.

1.4 Stärka jämställdhet och mångfald

Livsmedelsnäringen i Kalmar län präglas av ojämställdhet och begränsad mångfald, där endast 19 procent av lantbrukarna är kvinnor. Kvinnor är också överrepresenterade i deltidsarbete och har generellt lägre inkomster än män.

Branschen är etniskt mer diversifierad jämfört med andra näringar i länet, dock med skillnader mellan delsektorerna. Inom förädling och restaurang är fyra av tio utrikesfödda, medan motsvarande andel inom primärproduktion och handel endast är en av tio.

För att möta framtidens behov krävs ett mer inkluderande och jämställt livsmedelssystem som bättre tar tillvara hela länets kompetens. Forskning visar att jämställda och diversifierade verksamheter ofta är mer innovativa, resilienta och attraktiva som arbetsgivare. Livsmedelsnäringen spelar en viktig roll som etableringsarena för unga och utrikesfödda, vilket skapar särskilda möjligheter för utveckling.

För att öka jämställdhet och mångfald bör insatser inriktas på att stärka kvinnors företagande och för att nå människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Rekrytering till utbildningar och ledande funktioner behöver breddas och strukturer och arbetssätt som främjar inkludering behöver utvecklas. Genom att ta tillvara den kompetens och innovationskraft som följer med ökad mångfald ökas även kompetensförsörjningen i hela livsmedelssystemet.

1.5 Kommunikation, uppföljning och analys

Huvudmännen ansvarar för att synliggöra arbetet som sker inom livsmedelsstrategin genom kommunikation i olika kanaler. Aktiviteter som sker inom ramen för livsmedelsstrategin ska märkas på ett gemensamt sätt för att tydliggöra allt som görs inom Växande Värde.

För att få kraft i arbetet behövs en bred förankring både i näringsliv och stödsystem om livsmedelsstrategin och dess innehåll. Genom att synliggöra arbetet med strategin skapar vi möjligheter för fler att både delta, påverka och bidra. Genom att lyfta goda exempel och framgångsrika satsningar och aktörer skapar vi stolthet.

För att följa hur arbetet fortskrider genomförs en årlig uppföljning av genomförda insatser och av indikatorer. Detta presenteras på Rådslaget och på Region Kalmar läns webb för näringslivsutveckling. Vart tredje år, i samband med att en ny handlingsplan tas fram, genomförs en mer omfattande analys.

2

Nytänkande

Att tänka nytt, våga testa och skapa en kultur där nya idéer välkomnas är avgörande för att Kalmar läns livsmedelsnäring ska kunna växa, ställa om och möta framtidens krav. Förändringar och ändrade förutsättningar kräver nya lösningar i hela livsmedelssystemet. Ett nytänkande förhållningssätt driver förnyelse och är en central förutsättning för att Kalmar län ska bli en förebild inom livsmedel.

Delmål: Främja nytänkande och innovation i hela livsmedelssystemet

Provodling av sötpotatis på Öland. Foto: Länsstyrelsen Kalmar län.

2.1 Kompetensutveckling

Livsmedelssektorn sysselsätter 10 procent av länets arbetskraft, vilket är en högre andel än riksgenomsnittet. Kompetensutveckling är en strategisk nyckelfråga för ökad produktivitet och konkurrenskraft, med stor betydelse för länet.

Analyser och underlag över kompetensbehov för livsmedelsföretag i Kalmar län utgör ett viktigt underlag för träffsäkra aktiviteter. Även stödsystem som företagsutvecklare, rådgivare, utbildningsanordnare behöver kontinuerlig kompetensutveckling.

Insatser bör omfatta omvärldsbevakning, tillgängliggörande av forskningsresultat, kontinuerliga utbildningar och rådgivning i framkant. Utbildning och kompetensutveckling bör erbjudas till exempel inom hållbar produktion, företagande och digitalisering. Mentorskap och regionala nätverk kan underlätta erfarenhetsutbyte och samarbete. Ekonomiska stöd, startbidrag och rådgivning kan underlätta utveckling i befintliga företag samt ägarskiften och nyetableringar. Det är också viktigt att synliggöra affärsmöjligheter och inspirerande exempel.

2.2 Stärka och utveckla nätverk, kluster och branschdagar

För att skapa långsiktighet i utvecklingsarbetet behövs strukturer och forum som samlar aktörer kring gemensamma frågor. Nätverk, kluster och branschdagar är viktiga verktyg för att åstadkomma förändring, främja kunskapsöverföring och stärka kompetensutveckling. De kan vara breda eller tematiska och är särskilt värdefulla inom nya nischer eller områden med få aktörer. Deltagande i nätverk bidrar även till ökad stolthet och känsla av sammanhang för de medverkande.

Att bygga kluster stärker tillgången på spetskompetens, främjar innovation och ökar produktivitet genom specialisering. Detta skapar långsiktig konkurrenskraft och kritisk massa som driver tillväxt, förutsatt att klustret kontinuerligt förnyas. Genom att samla företag och verksamheter kring gemensamma frågor blir regionen mer attraktiv för kompetenta medarbetare.

Rådslaget som arrangeras årligen är det övergripande forumet för det regionala livsmedelsstrategiarbetet i Kalmar län där pågående arbete och framtida planer diskuteras i nära dialog med näringen, företagsfrämjande aktörer, offentliga aktörer, akademi och civilsamhälle. Rådslaget ger även tillfälle för nätverkande och kunskapshöjande aktiviteter samt möjlighet att tillsammans konkretisera och prioritera kommande års aktiviteter utifrån aktuella behov och förutsättningar.

2.3 Ökad koppling mellan näringsliv och akademi

Näringslivets utveckling är beroende av tillgång till ny kunskap och effektiv kunskapsöverföring. För att möta behoven krävs fördjupad samverkan mellan företag och akademi, både regionalt och nationellt. Linnéuniversitetet är en viktig partner, men även samarbete med till exempel SLU, Gastronomiprogrammet i Kristianstad, Campus Grythyttan och internationella akademier bör stärkas. Dessa relationer skapar förutsättningar för forskning, innovation och kompetensutveckling som är direkt anpassade till näringens behov.

En stärkt koppling mellan näringsliv och akademi kan ta sig flera konkreta uttryck. Forskningssamarbeten och praktiska pilotförsök bidrar till att omsätta teori i tillämpning och öka nyttan av forskning i företagens vardag. Studentarbeten, praktik och studentmedarbetare ger företag tillgång till aktuell kunskap och nya perspektiv, samtidigt som studenter får arbeta med verkliga utvecklingsbehov och lära känna länets näringsliv. Genom dialog kan kompetensbehov identifieras och ligga till grund för företagsanpassade utbildningar. En sådan samverkan bidrar till ett mer innovativt och kunskapsdrivet livsmedelssystem i Kalmar län.

2.4 Stärkt innovationsförmåga

Mot bakgrund av Kalmar läns betydelse för den nationella livsmedelsförsörjningen är det särskilt viktigt att ta tillvara på forskningsresultat och innovationer. Dock sker forskning och innovation i stor utsträckning utanför länet, vilket gör det viktigt att stödsystem och rådgivande organisationer fångar upp och förmedlar nya insikter och lösningar till företagen. En framgångsfaktor är att främja en kultur där nya lösningar välkomnas.

Smart specialisering är ett begrepp inom EU för att arbeta med sina befintliga styrkor och etablera långsiktiga strukturer inom områden där det finns potential för innovation och utveckling. Livsmedel är ett utpekat styrkeområde för Kalmar län med syfte att nå stärkt konkurrenskraft och ökad innovationsförmåga genom samverkan mellan näringsliv, akademi och stödsystemet.

Våren 2024 tog Kalmar län, Jönköpings län, Kronobergs län och Gotland beslut om att samverka inom arbetet med smart specialisering genom att ingå Partnerskap för Innovation inom fem gemensamma styrkeområden - livsmedel, besöksnäring, skog- och trä, industriell utveckling och digital tjänsteutveckling. En utvecklingsagenda för kunskapsområde livsmedel pekar ut färdriktningen för det gemensamma arbetet.

Regionalt finns potential att utveckla samarbetet med akademin, inkubatorer och science parks för ökad innovationsförmåga och stärkt konkurrenskraft inom livsmedel.

2.5 Entreprenörskap och nyföretagande

Livsmedelssektorn står för cirka 15 procent av länets näringsliv sett till årsverken, arbetsställen och omsättning. Näringslivet inom livsmedel består till 96 procent av små företag med färre än 50 anställda. Antalet arbetsställen minskar, främst inom primärproduktionen. Bland aktiebolagen inom livsmedelsnäringen är dock tillväxten i antalet årsverken mer positiv än i övriga branscher.

För att stimulera entreprenörskap och nyföretagande inom livsmedel behövs ett arbete för att sänka trösklar för att starta och utveckla företag, stärka individers förmåga och vilja till entreprenörskap inom livsmedel, öka nyttjandegraden av investeringsstöd, samt skapa ett stödjande ekosystem. Detta skapas genom ökad samverkan mellan utbildningsanordnare, akademi, offentliga aktörer och näringslivsfrämjande aktörer.

2.6 Nya nischer, produkter och tjänster

Livsmedelssystemet står inför stora omställningar där förändrade marknadsförutsättningar, nya konsumtionsmönster och ökade hållbarhetskrav driver behovet av innovation i hela kedjan. Kalmar län är starkt inom förädling och animalieproduktion, men behöver bredda sin portfölj av råvaror, produkter och tjänster för att vara än mer konkurrenskraftig.

Inom området behöver vi stimulera produktutveckling samt att stärka samverkan mellan företag, akademi och stödsystem. Exempelvis kan offentliga måltidsverksamheter vara en viktig motor för utveckling i ett tidigt skede. Det kan handla om att främja utveckling inom exempelvis växtbaserade livsmedel, blå mat, food tech, cirkulära flöden och försöksodling av olika grödor.

Tillgång till testmiljöer, förädlingsanläggningar samt löpande kompetensutveckling och omvärldsbevakning kan underlätta tillväxt, från start-up till industriell nivå. Tillgången till finansieringsmöjligheter är också viktig när företag ska bredda sin produktion eller utveckla nya produkter.

3

Robusthet

Robusthet och resiliens är en avgörande förutsättningar för att Kalmar läns livsmedelssystem ska fungera över tid i en föränderlig omvärld – i vardag, vid kris och i krig. Klimatförändringar, ökade säkerhetshot och globala beroenden ställer krav på motståndskraft i hela värdekedjan. Genom minskade sårbarheter, stärkt beredskap och långsiktig planering skapar vi tryggare företag, stabil försörjning och förutsättningar för att fler ska kunna välja mat från Kalmar län, även när samhället prövas.

Delmål: Stärka livsmedelssystemets robusthet och resiliens

Stabil vattenförsörjning krävs för ett robust livsmedelssystem.
Foto: Länsstyrelsen Kalmar län.

3.1 Minskade beroenden, diversifierad produktion och ett hållbart företagande

Arbetet med livsmedelsberedskap, klimatomställning och hållbar produktion hänger nära samman och rymmer betydande synergieffekter. En mer robust och resilient livsmedelsproduktion bygger på minskade beroenden, ökad förmåga att hantera störningar och långsiktig planering i hela värdekedjan. För företagen innebär detta inte bara stärkt motståndskraft mot extern påverkan, utan även bättre förutsättningar för stabilitet, trygghet och en socialt hållbar vardag.

Kalmar län har behov av att öka takten i omställningen inom ekologiska, regenerativa och resurseffektiva produktionssystem, där länet ligger under det nationella genomsnittet och under EU:s mål för ekologisk produktion.Diversifiering av grödor och produktionsinriktningar, inklusive introduktion av nya grödor anpassade till ett förändrat klimat, är centralt för stärkt självförsörjningsgrad och resiliens. Samtidigt kan arbetet med att bevara och utveckla regionala sorter som sedan tidigare är anpassade till länets förutsättningar utvecklas ytterligare. Det krävs också utveckling av lokala värdekedjor genom fler förädlingsled, cirkulära lösningar, förbättrade lagringslösningar och starkare koppling mellan primärproduktion, förädling och marknad.

Här behövs insatser för att stärka företagens affärsmässighet, lönsamhet och hållbarhetsarbete i sociala, ekonomiska och miljömässiga dimensioner. Det innebär att ta tillvara kunskap och goda exempel från både små och stora aktörer, kroka arm med nationella satsningar och skapa förutsättningar för ett företagande som är konkurrenskraftigt och långsiktigt hållbart i hela livsmedelssystemet.

3.2 Skydd och återskapande av biologisk mångfald

Biologisk mångfald i jordbrukslandskapet är en grundförutsättning för en långsiktigt hållbar och resilient livsmedelsproduktion. Ekosystemtjänster som pollinering, jordhälsa, vattenreglering och naturlig skadedjurskontroll är avgörande för stabila skördar och ett robust livsmedelssystem. När den biologiska mångfalden minskar försvagas dessa funktioner, vilket ökar sårbarheten för klimatförändringar, extrema väderhändelser och nya sjukdomar.

Kalmar län har störst areal naturbetesmarker i Sverige. Marker med höga natur- och beredskapsvärden, både i inland och kustland. Samtidigt har länet förlorat betydande betesmarksarealer de senaste åren, vilket speglar en bredare trend av igenväxning och förlust av artrika miljöer. Detta innebär både en utmaning och en möjlighet, inte minst mot bakgrund av nationella och europeiska krav på restaurering av betesmarker.

Insatser behövs för att stärka och samordna arbete för skydd och återskapande av biologisk mångfald genom livsmedelsproduktionen. Det inkluderar utveckling av ekologiska och regenerativa produktionssystem, stärkta nätverk och strategiska samarbeten samt bättre nyttjande av nationella och europeiska kunskaps- och finansieringsinitiativ.

3.3 Minska klimatpåverkan och begränsa miljörisker

De gynnsamma naturförutsättningarna i Kalmar län är satta under press inom flera områden. Klimatförändringar har lett till mer extrema väderhändelser så som torka, skyfall och ökad spridning av sjukdomar och parasiter, vilket påverkar livsmedelsproduktionen. För att säkra en långsiktigt hållbar och robust livsmedelsförsörjning krävs ökad anpassningsförmåga och minskad miljö- och klimatpåverkan i hela livsmedelssystemet.

Det finns behov av att stärka kunskap och praktiskt lärande kring metoder som minskar klimatpåverkan och miljörisker. Detta inkluderar åtgärder såsom minskad jordbearbetning, varierade växtföljder och ökad användning av organiska och biologiska insatsmedel, liksom minskad användning av kemikalier, för att stärka jordens resiliens. Även arbetet med våtmarker och vattenhushållande åtgärder behöver utvecklas.

Samtidigt behöver utsläpp av växthusgaser och övergödande ämnen minska, inte minst för att skydda känsliga marina ekosystem. Trenden de senaste åren visar en ökning av övergödning av Östersjön. En ökad produktion kan medföra ytterligare övergödningsproblem om man inte arbetar med olika insatser för att minska denna risk. Detta kan få särskilt stor effekt med tanke på att Kalmar län har rikets längsta kuststräcka, med fastlandet och Öland inräknat.

Här behövs insatser som omsätter forskning till praktisk tillämpning, främjar fossilfria och effektivare transporter samt stödjer övergången till förnybara och återvinningsbara material och förpackningar.

3.4 Livsmedelsberedskap och resilienta system

Den nationella livsmedelsstrategin tydliggör att ett övergripande mål för Sverige är att stärka robustheten i livsmedelskedjan för en fungerande livsmedelsförsörjning i vardag, kris och krig. Detta förutsätter konkurrenskraftiga och lönsamma företag samt strategisk samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Kalmar län har en nationellt viktig roll i livsmedelsförsörjningen, men är samtidigt beroende av komplexa leverantörskedjor, insatsvaror, energi och fungerande infrastruktur. Här krävs ett brett angreppssätt för att stärka länet, både inom och mellan samtliga aktörer samt över hela vår geografi med kustland, skärgård och inland.

Ett centralt behov är att under de närmaste åren utveckla gemensamma samverkansformer för livsmedelsberedskap, där olika pågående uppdrag, ansvar och initiativ kan knytas samman till en mer sammanhållen helhet. Samordning, gemensam planering och kunskapsutbyte är avgörande för att identifiera sårbarheter samt öka robustheten och anpassningsförmågan.

Insatser bör omfatta stärkt informationsspridning och riktad kommunikation, långsiktig planering för kontinuitet i produktion och distribution, samt mötesplatser mellan näringsliv, myndigheter och kritiska aktörer.

3.5 Robust samhällsplanering med tillgång till vatten, energi och mark

En fungerande livsmedelsförsörjning är beroende av grundläggande samhällstjänster såsom vatten, energi, avlopp, transportinfrastruktur och tillgång till mark. I takt med ökade klimatrelaterade risker och ett förändrat säkerhetsläge blir robust samhällsplanering allt viktigare, där livsmedelsperspektivet behöver integreras.
För livsmedelsproduktion, industri och handel är tillgång till vatten och el avgörande för att verksamheten ska fungera även vid kris, exempelvis för bevattning, djurhållning, förädling och kylkedjor. Här finns behov av ökad tydlighet kring ansvar, prioriteringar och handlingsvägar vid störningar.

Övergripande insatser bör inriktas på stärkt samverkan med gemensam kunskapsuppbyggnad samt övning och utbildning mellan offentliga aktörer och näringsliv. Det ger en bättre gemensam regional bild, vilket kan skapa förutsättningar för åtgärder på lokal nivå, som i sin tur skapar motståndskraft i livsmedelssystemet.

Ett exempel är arbetet mot en Fossilbränslefri region 2030 där det finns en etablerad samverkan sedan flera år tillbaka. Aktiviteterna i dessa treåriga handlingsplaner avgränsas till områden av strategisk betydelse och till insatser som kräver samhandling mellan olika aktörer och över gränser.

3.6 Noder, lager och förädlingsanläggningar

För att nå det övergripande målet om att fler människor ska kunna välja mat från Kalmar län behöver tillgänglig infrastruktur analyseras. Inom regionen finns idag inga noder och få lager för livsmedel. Även om länet har en stark förädling inom animalier så saknas det förädlingsanläggningar inom andra områden såsom kvarnar, beredning, vidareförädling och förpackning för exempelvis växtbaserat och blå mat.

Regional tillgång till noder, lager och förädlingsanläggningar skulle kunna bidra till en ökad robusthet. Till exempel får lokala förädlingsföretag idag inte tag på lokal potatis året runt just på grund av bristen på lokala lager. Ett annat exempel är behovet av en fungerande infrastruktur inom de blå näringarna såsom mottagning, lossning och förädling av fisk och andra livsmedel från havet.

En kartläggning över behov, resurser och möjliga lösningar tillsammans med olika kommunala och regionala aktörer kan skapa tydlighet i frågan.

4

Produktivitet

Produktivitet handlar om att stärka livsmedelsföretagens förmåga att skapa värde, lönsamhet och konkurrenskraft. Det gör fler företag livskraftiga, skapar arbetstillfällen och stärker Kalmar läns roll i den regionala och nationella livsmedelsförsörjningen. Genom effektiv produktion, affärsmässiga företag, ökad samverkan och kompetensförsörjning blir näringen mer attraktiv för investeringar och nya aktörer.

Delmål: Öka produktivitet och resurseffektivitet i hela livsmedelssystemet

Länet har en stark förädlingsindustri med företag som Arla Foods, Guldfågeln, Lantmännen, Kalmar Ölands Trädgårdsprodukter, KLS Ugglarps, Frödinge, Findus och Åbro Bryggeri bland annat. Foto: Findus.

4.1 Lönsam produktion

På grund av utmaningar såsom bristande lönsamhet, behov av ökad produktion, internationell konkurrens, förändringar i EU:s jordbrukspolitik, hållbarhetskrav och digitalisering ökar kraven på affärsmannaskap och kvalitetssäkring. I vissa delar av primärproduktionen behövs, utöver kompetens att bedriva lantbruk, stärkta kunskaper inom företagande och entreprenörskap. Även i vissa efterföljande led finns detta behov.

Det behöver skapas förutsättningar för företagens effektivisering och lönsamhet för att de ska kunna utveckla verksamheten med ökade mervärden. Hur regler och villkor hanteras och tillämpas på regional nivå kan också påverka lönsamheten i företagen. Metoder som Lean, ökad kunskap om cirkularitet och restflöden kan vara viktiga verktyg, tillsammans med ökad kunskap om försäljning, ekonomi och marknadsföring. Här kan goda exempel från näringen från näringen och forskningen visa vägen.

För ökad lönsam produktion kan en kartläggning av produktionsområden med potential för tillväxt vara ett viktigt verktyg. Exempelvis har Kalmar län naturgivna förutsättningar och kunskap inom trädgårdsodling där potentialen idag inte nyttjas fullt ut.

4.2 Ökat förädlingsvärde

För att stärka konkurrenskraften och bidra till hållbar regional tillväxt krävs insatser som ökar företagens förädlingsvärde. Ett företags förädlingsvärde definieras som skillnaden mellan försäljningsvärdet och kostnaden för inköpa varor och tjänster och utgör ett mått för den ekonomiska konkurrenskraften.

Förädlingsvärdet påverkas av företagens förmåga att skapa mervärde och tjänster genom kunskap, innovation, kvalitet och effektiv resursanvändning. Nya produkter, processer och förädlingsmetoder ökar företagens differentiering och möjliggör högre marginaler.

Genom samordnade regionala insatser inom kompetens, innovation, digitalisering, finansiering och hållbarhet skapas förutsättningar för livsmedelsföretag att röra sig uppåt i värdekedjan. Detta bidrar till ökat förädlingsvärde, stärkt konkurrenskraft och långsiktig regional utveckling.

4.3 Kompetensförsörjning - höja yrkesstatus och öka intresse för utbildning

Livsmedelsnäringen är en central del av arbetsmarknaden i Kalmar län, där omkring 10 procent av de sysselsatta arbetar inom sektorn – den tredje högsta andelen i landet. Samtidigt har sysselsättningen minskat sedan 2010, vilket tydliggör behovet av att stärka näringens långsiktiga kompetensförsörjning.

Branschen präglas av låga lönenivåer, traditionella föreställningar om yrkena och en generellt lägre utbildningsnivå än arbetsmarknaden i stort, vilket försvårar rekrytering, särskilt av unga. Det råder brist på arbetskraft inom flera nyckelroller såsom lantbruksyrken, veterinär, livsmedelsteknik, slakt, mejeri och kockar.

Näringen är till viss del beroende av utländsk arbetskraft, vilket ökar sårbarheten vid förändrade regelverk, geopolitisk osäkerhet och andra externa störningar. Samtidigt driver teknikutveckling, digitalisering och ökade krav på hållbarhet ett växande behov av kompetens inom områden som automation, AI, robotik och certifieringssystem. Utbildningsutbudet motsvarar inte alltid dessa behov, vilket innebär att många företag tvingas ta ett stort ansvar för intern kompetensutveckling.

För att stärka näringens attraktivitet och konkurrenskraft krävs samordnade insatser som tydliggör karriärvägar, stärker kopplingen mellan utbildning och arbetsliv samt synliggör livsmedelssektorn som en innovativ, hållbar och långsiktigt attraktiv bransch. Särskilt viktigt är att skapa fler ingångar för unga och underrepresenterade grupper, samt att möta framtida kompetensbehov i hela livsmedelssystemet.

4.4 Generationsväxling och ägarskifte

I likhet med utvecklingen i övriga Sverige ökar genomsnittsåldern för lantbrukare i Kalmar län. 60 procent är över 54 år och andelen jordbruksföretagare äldre än 65 år har ökat markant de senaste decennierna och uppgår nu till nästan 40 procent, vilket är i nivå med riket. Mellan 2010 och 2023 ökade andelen företagare i den yngsta åldersgruppen (under 35 år) men 2024 bröts den positiva trenden.

Det finns behov av att förstå och åtgärda hindren för ägarskifte. En stor utmaning är att mark, byggnader och maskiner binder kapital och stora värden. Det gör det svårt för nya personer att komma in i näringen. Ekonomiska stödformer som investeringsbidrag och startstöd för unga lantbrukare kan underlätta inträdet.

Det behövs insatser för att göra lantbruket och livsmedelsbranschen mer attraktiv för unga. Det kan ske genom att synliggöra affärsmöjligheter, erbjuda mentorskap och rådgivning vid ägarskiften, samt skapa utbildnings- och innovationsprogram som kopplar ihop traditionellt lantbruk med moderna, hållbara och teknikinriktade arbetssätt.

4.5 Stärkta regionala förädlingskedjor

Kalmar läns styrka inom animalier är kombinationen av en stor primärproduktion och tillgången till lokal förädling och distribution. Inom andra led såsom gröna och blå proteiner behöver de regionala förädlingskedjorna stärkas. Stärkta regionala förädlingskedjor bidrar till ökad livsmedelsförsörjning, stärkt konkurrenskraft och ökad robusthet.

Brist på kvarnar, mejerier, småskaliga slakterier, mottagning och lossning av fisk gör att vidareförädling sker på andra platser. Avsaknaden av anläggningar och maskiner är ett hinder för tillkomsten av nya företag och produkter. Det finns en stor möjlighet i att vidareförädla länets råvaror lokalt på “hemmaplan” och att utveckla nya produkter och tjänster med mervärden. Detta gäller i livsmedelssystemets alla delar inkluderat jakt och fiske.

Insatser behövs för att kartlägga behov och initiera ökad samverkan för att stärka de regionala förädlingskedjorna. För småskalig produktion och förädling finns behov av samverkan och effektivisering genom exempelvis delade anläggningar, logistiklösningar och marknadsföring. Genom ekonomiska incitament och investeringsstöd kan både små och stora aktörer expandera.

4.6 Logistiklösningar för småskaliga producenter

För de enskilda företagen finns olika utmaningar med att nå ut med sina produkter och dess mervärden i olika kanaler och marknader. Tillgängligheten av lokala produkter i handeln och på restaurang är fortfarande relativt låg även om den ökat de senaste åren. Detta är även en viktig fråga för att möjliggöra högre andel lokal mat i offentliga kök.

En analys över behov, resurser och möjliga lösningar behöver göras i samverkan med näringslivet, det företagsfrämjande systemet och akademin i syfte att hitta nyskapande lösningar. Insatser för att bygga relationer i livsmedelssystemet kan bidra till nya lösningar. Samverkan med kommunernas näringslivs- och landsbygdsutvecklare genom det regionala serviceprogrammet kan vara en möjlighet.

Kalmar län står för nästan hela Sveriges produktion av bönor för livsmedel. Foto: Livsmedelsutveckling Sydost, IUC Kalmar län.

5

Efterfrågan

Genom att stimulera efterfrågan skapas fler affärsmöjligheter för livsmedelsföretag i Kalmar län. Att stärka livsmedelssystemet i frågor kring exempelvis kvalitet, mervärde och marknadsbearbetning skapar möjligheter för företag att nå ut – både nationellt och internationellt. Strategiska insatser riktas till näringslivet och offentliga aktörer för att främja efterfrågan på regionala produkter.

Delmål: Stimulera efterfrågan på regional producerade livsmedel

I länet finns många gårdsbutiker som bidrar till att synliggöra näringen och stärka länets matidentitet.
Foto: Länsstyrelsen Kalmar län.

5.1 Synliggöra livsmedel från Kalmar län

Den regionala livsmedelsnäringen i Kalmar län är omfattande men inte synlig i proportion till sin storlek och potential. Här finns behov av att lyfta våra regionala styrkor, näringslivet, råvarorna och produkterna. Att synliggöra mat från Kalmar län kan bidra till ökad efterfrågan, stolthet inom länet, ökad innovations- och attraktionskraft så att fler väljer mat från Kalmar län.

Här finns behov av insatser som riktas till näringslivet för ökad kunskap, samt möjliggörande för att visa upp eller sälja sina produkter på olika marknader eller plattformar, nationella eller internationella tävlingar, genom kommunikationsinsatser eller i exportsammanhang. Offentliga aktörer kan arbeta för ökad närhet till närproducerade livsmedel i handeln genom initiativ som Redig mat, på restaurang och inte minst genom upphandling inom offentliga kök.

5.2 Besöksnäring och gastronomi

Internationellt stärker Sverige sin position som matland och den nationella livsmedelsstrategin 2.0 prioriterar svensk kvalitet och gastronomi, där regeringen har en tydlig vision: att göra Sverige till ett gastronomiskt land i världsklass. Kalmar län är en av Sveriges största besöksregioner med starka reseanledningar, där mat och dryck är ett växande segment.

I Kalmar län finns behov av att stärka regionens profil inom måltidsturism. Här finns potential att utveckla mat- och dryckesupplevelser året runt och att synliggöra länets utbud, nationellt och internationellt. Arbetet omfattar bland annat att främja småskalig produktion och förädling av regionala råvaror, stimulera företagande med tydlig geografisk identitet, främja gastronomi och hållbara restauranger, samt stärka länets samverkan med nationella aktörer i frågan.

5.3 Synliggöra mervärden

Kalmar läns livsmedelsproduktion vilar på starka svenska mervärden såsom starkt djurskydd, låg antibiotikaanvändning, hög livsmedelssäkerhet och unika smaker. Vi har även en stor andel betydelsefulla betesmarker. Trots detta är kunskapen om både de svenska och de regionala mervärdena ofta begränsad.

Det finns därför ett behov av att tydligare synliggöra kvaliteten och nyttan med livsmedel från Kalmar län, samt att stärka konsumenternas motivation att välja produkter med mervärden och geografisk profilering. Regional konsumtion bidrar dessutom till ökad livsmedelsberedskap och robusthet.

Insatser kan omfatta kunskapshöjande arbete i skola och offentlig sektor. För företag kan kompetensutveckling kring mervärden, märkning och kommunikation vara aktuellt.

5.4 Utveckla befintliga och alternativa försäljningskanaler

Kalmar län har en stark livsmedelsproduktion men långt avstånd till kapitalstarka marknader, vilket begränsar försäljningsmöjligheterna jämfört med storstadsregioner. Samtidigt förändras livsmedelsmarknaden snabbt genom e-handel, digitala butiker och nya konsumtionsmönster.

Det finns därför behov av att utveckla både befintliga och alternativa försäljnings- och distributionskanaler för att öka tillgängligheten till mat från Kalmar län.

Insatser kan handla om att stärka innovation kring logistik, förpackning och digital handel, utveckla lösningar mellan näringsliv och offentlig sektor, främja samverkan mellan producenter samt skapa fler försäljningstillfällen genom exempelvis marknader och evenemang.

5.5 Internationalisering och exportmognad

Exportfrämjande är ett prioriterat område i den nationella livsmedelsstrategin 2.0, där regeringen betonar vikten av att lyfta svenska mervärden internationellt och stärka livsmedelskedjans attraktionskraft. Export kan öka produktionsförmågan, driva innovation och stärka både regional och nationell livsmedelsindustri.

Det finns behov av att utveckla företagens exportmognad och öka kunskapen om internationella marknadsmöjligheter. Det kan gälla både produkter och upplevelser kopplade till livsmedel.

Insatser kan omfatta kartläggning av exportpotential, samverkan med nationella aktörer och stödsystem, medverkan i satsningar som Try Swedish och internationella mässor, samt att stötta företag som är i dialog med berörda myndigheter.

5.6 Bidra till hållbara konsumtionsmönster

Globalt står livsmedel för en betydande andel av klimatpåverkan, samtidigt som matsvinnet är omfattande och folkhälsoutmaningar kopplade till kost ökar kraftigt. Dessa utmaningar visar tydligt att hållbara konsumtionsmönster inte enbart är ett individuellt ansvar, utan kräver strukturella insatser där näringsliv och offentliga aktörer spelar en central roll. För Kalmar län, som både är ett starkt livsmedels- och besöksnäringslän, finns stor potential att påverka genom hur mat produceras, erbjuds och kommuniceras.

Offentliga kök har möjlighet att gå före genom upphandling, menyplanering och arbetssätt som prioriterar lokalproducerade, säsongsanpassade och hållbara livsmedel samt minskat matsvinn. Samtidigt finns behov av fortsatt utbildning och stöd till både producenter och måltidspersonal. Barn och unga behöver också öka sin förståelse för hållbar mat och hur mat produceras.

För handel och restaurang krävs kunskap om hur hållbara val kan underlättas för gäster och kunder, exempelvis genom menyanalyser, nudging, varuexponering och tydlig kommunikation av mervärden kring hälsa, miljö och lokal produktion.

För långsiktigt hållbara konsumtionsmönster i Kalmar län behövs kompetensutveckling för hela värdekedjan, från primärproducent och förädling till grossistledet, handel, restauranger och offentliga kök.

För att utveckla hälsosamma livsmedel och hållbara matmiljöer behövs insatser som gör det enklare för konsumenter att välja lokal och hållbar mat. För att tillgängliggöra kunskap i frågan krävs samverkan med nationella innovations- och forskningsplattformar.

Begreppslista

Food-tech – ett område som binder samman matsektorn och den digitala utvecklingen, i syfte att lösa framtidens utmaningar kring matförsörjning, miljö och hälsa.

Förädlingsvärde – skillnaden mellan försäljningsvärdet och kostnaden för inköpta varor och tjänster.

Försörjningsgrad - är ett mått på ett lands produktion i förhållande till landets konsumtion av en viss vara och anges i procent.

Gastronomi - kulturen och konsten bakom mat och dryck.

Innovation - förnyelse av produkter, processer, tjänster och metoder som har kommersialiserats och resulterar i betydande förbättringar av kvalitet, effektivitet eller ändamålsenlighet.

Livsmedelsberedskap - att säkerställa att människor har tillgång till tillräckligt med hälsosam mat – även vid kriser som krig, pandemier, torka eller störningar i handeln.

Livsmedelsförsörjning - all den verksamhet som bedrivs för att förse befolkningen med mat.

Livsmedelsnäring - definieras som hela kedjan av verksamheter som krävs för att producera, förädla och distribuera mat och dryck till konsumenter. Den omfattar allt från råvaruproduktion (primärproduktion) till livsmedelsindustri och handel.

Livsmedelssystem - Livsmedelssystemet inkluderar alla processer och infrastruktur som behövs för att förse människor med mat. Har på senare år ersatt begreppet livsmedelskedja.

Matsvinn – det som producerats i syfte att användas som livsmedel men som av olika anledningar inte äts upp av människor.

Primärproduktion – är första steget i livsmedelskedjan. Det handlar främst om jordbruk, djurhållning, trädgårdsodling, fiske och ibland jakt, där maten odlas, föds upp eller fångas innan den förädlas eller bearbetas vidare.

Produktivitet – antalet producerade enheter per enhet av insatsvaror.

Regenerativt livsmedelssystem – ett kretsloppsbaserat system som innebär att produktionen bidrar till att stärka ekosystemet.

Regenerativ lantbruk - utgår ifrån målsättningen är att förbättra jordhälsa för att upprätthålla jordbrukets produktivitet, öka kolinlagringen och förbättra den biologiska mångfalden. Syftar också till att minska beroendet av importerade insatsvaror som mineralgödsel, foder, utsäde med mera.

Restflöden/restströmmar – biprodukter i en produktion som är en resurs som kan tas tillvara och bidra till en cirkulär ekonomi.

Resiliens - förmåga till återhämtning eller att motstå olika störningar.

Robusthet – kapacitet att stå emot störningar

Stödsystem - företagsnära stödsystem omfattar ofta en rad offentliga och halvoffentliga insatser, bidrag och rådgivningstjänster som syftar till att främja näringslivet, underlätta företagande och driva på omställning och tillväxt.